

Journal of Recreation and Tourism Research

Journal home page: www.jrtr.org

ISSN:2148-5321

DOI: 10.31771/jrtr.2019.39

ŞEHİR TURİZMİNİN TUR PROGRAMLARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: ESKİŞEHİR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Meltem ALTINAY ÖZDEMİR^a İsmail KIZILIRMAK^b

^a Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye A.S.M.K. Meslek Yüksekokulu, Muğla, Türkiye. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği, İstanbul, Türkiye. (meltemozdemir@mu.edu.tr)

^b İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul, Türkiye. (ikizilirmak@istanbul.edu.tr)

ARTICLE HISTORY

Received:

14.11.2019

Accepted:

11.12.2019

Anahtar Kelimeler:

Şehir Turizmi
Tur Programı
Tur Yönetimi
Eskişehir
Destinasyon Yönetimi

Keywords:

City Tourism
Tour Program
Tour Management
Eskişehir
Destination Management

Article Type: Research Paper

ÖZ

Araştırmanın amacı, tur programları kapsamında Eskişehir'in şehir turizmi potansiyelinin değerlendirilmesidir. Araştırma verileri, Eskişehir'in 2019 yılına ait günlüklik ve konaklamalı olmak üzere 30 tur programının incelenmesi ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmış ve turlara ait temel bilgiler (konaklama durumu, ulaşım türü, çıkış noktası, en çok tekrarlanan ziyaret merkezleri) belirlenmiştir. Ardından tur programları, en çok tekrarlanan ziyaret merkezlerinin üç farklı tur kapsamında ziyaret edilmesi ile belirlenen tahmini günlük tur sürelerine göre incelenmiştir. Alanyazında şehirlerin sınıflandırılmasındaki kriterlere göre Eskişehir'in *tarihi, kültürel, sanatsal ve turistik eğlence şehri* niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. İçerik analizi sonucunda Eskişehir'e düzenlenen turların çoğunlukla İstanbul ve Ankara çıkışlı, otobüslü, günlüklik turlar olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca tur programlarında ziyaret merkezlerinin konumlandırılmasında noktalar arası mesafelere ve sürelerle önem verilmediği dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Eskişehir'de turizmin gelişmesine ve Eskişehir turları düzenleyen seyahat acentalarına katkı sağlayabilmek için öneri niteliğinde günlüklik ve konaklamalı tur programları hazırlanmıştır.

ABSTRACT

The aim of the study is to evaluate the city tourism potential of Eskişehir within the scope of tour programs. The research data were obtained by examining 30 tour programs of Eskişehir in 2019, including daily and accommodation. Content analysis was used for data analysis and basic information about the tours (accommodation, type of transportation, point of departure, most frequently visited centers) were determined. Then, the tour programs were examined according to the estimated daily tour times determined by visiting the most repeated visit centers within the scope of three different tours. According to the results of the research, Eskişehir has a *historical, cultural, artistic and touristic entertainment* city identity. It is found out that it hosts daily tours, mostly from Istanbul and Ankara, including buses. In addition, it was found out that distance and duration between points were not given importance in positioning of visiting centers in tour programs. In order to contribute to development of tourism in Eskişehir and travel agencies organizing Eskişehir tours, location of visiting centers and transition time between points were planned on map, then daily and accommodation tour programs were prepared.

*Sorumlu Yazar: Meltem ALTINAY ÖZDEMİR

E posta: meltemozdemir@mu.edu.tr

GİRİŞ

Şehir kavramı sözlükte “nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı ve kenti” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019). Kısacası şehirler, genellikle il merkezlerinde bulunan kentsel, kültürel, tarihi ve turistik olanaklara sahip yerleşim alanlarıdır. Bu yönü ile şehirler, turizm açısından sahip olduğu çeşitli çekicilikleri, aktiviteleri ve özel olayları ile turistlerin ilgisini çekmektedir (Law, 1996).

Çekiciliklerin çeşitliliği açısından şehir turizmi, alternatif turizm türleri ile bileşik niteliğe sahiptir. Bu nedenle şehir turizmini, “şehirlerde gerçekleştirilen turizm amaçlı tüm faaliyetler” olarak tanımlamak gerekmektedir (Jurdana ve Sušilović, 2006:136). Birleşmiş Milletler Turizm Örgütüne göre kentsel turizm olarak adlandırılan şehir turizmi “turistler tarafından şehirlere ve yoğun nüfuslu yerlere yönelik seyahatler” olarak bilinmektedir (Bock, 2015:2). Bu tanımlar kapsamında şehir turizmi açısından şehirler, Page (1995) ve Judd ve Fainstein (1999) tarafından iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Page’nin (1995) şehirlerin belirli kriterler doğrultusunda yapmış olduğu gruplandırmaya göre sekiz nitelikte şehir bulunmaktadır (Page, 1995; Akt. Uca, 2019:4). Bunlar;

- Başkentler (Londra, Paris, New York)
- Kültürel başkentler (Roma, Atina)
- Metropolitanlar (New York)
- Büyük tarihi şehirler (Oxford, Cambridge ve Viyana)
- Varoşların olduğu şehirler (Manchester)
- Endüstriyel şehirler (Bradford)
- Turistik eğlence kompleksleri (Disneyland)
- Kültürel sanat şehirleridir (Floransa).

Judd ve Fainstein’in (1999) sınıflandırmasına göre ise şehirler “turizm şehirleri, turistik tarihi şehirler ve dönüştürülmüş şehirler” şeklinde gruplandırılmaktadır. İçerik olarak turizm şehirleri, planlı ya da plansız geliştirilen özel turizm mekânlarına sahip şehirleri; turistik tarihi şehirler, tarihi, mimari ve kültürel kimlikleri ile turistlere çekici gelen şehirleri; dönüştürülmüş şehirler, turistleri cezbetmek için ayrı altyapı ve üstyapının inşa edildiği şehirleri ifade etmektedir (Judd ve Fainstein, 1999:11). Ancak şehirlerin birden fazla özellik taşıması, belirli bir sınıflandırmaya tabii tutulmasını engellemektedir. Dolayısı ile şehir turizmi kapsamında ele alınan şehirler yukarıda verilen özelliklerden birden fazlasını taşıyabilmekte ve birden fazla sınıflandırmaya girebilmektedir.

ŞEHİR TURİZMİ: ESKİŞEHİR

Şehirlerin şehir turizmi yönünden öne çıkmasında ulusal ve uluslararası turistlere sunulan çekicilikler (doğal alanlar, sanatsal, etnik ya da doğal etkinlikler, tarihi alanlar, kutsal alanlar ve eğlence merkezleri) ve turistlerin ulaşım, konaklama ve rehberlik gibi diğer hizmetlerine kolay erişilebilirliği şeklinde iki temel etken bulunmaktadır. Aynı zamanda şehirlerin ön plana çıkmasında şehir yönetimi, ulaşım altyapısı ve trafik sıkışıklığı gibi konular da önemli etkenler arasındadır (Pearce, 2001).

Şehirlerin turistlere pazarlanabilmesi için destinasyon pazarlamasında yapılması gereken ilk iş hedef kitlelerin belirlenmesi ve onlara uygun ürün ve hizmetlerin geliştirilmesidir. Şehirlere yönelik geliştirilmesi gereken ürün ve hizmetler dört şekilde öne çıkmaktadır. Bunlar (Yıldırım ve Teberler, 2006: 858, Koçak ve Tandoğan, 2008:7, Giritlioğlu ve Avcıkurt, 2010:77);

- Şehirlerdeki faaliyetler, tiyatrolar, gösteriler, müzeler, konserler, spor faaliyetleri, kumarhaneler, gece kulüpleri ve festivaller
- Şehrin canlılığı, yerel gelenekler, folklor, diller, güvenlik, yerel halkın yaşamı, kentin fiziksel ve sosyo-kültürel özellikleri
- Oteller, yiyecek içecek işletmeleri, seyahat acentaları, sahip olunan pazarlar ve alışveriş imkânları
- Şehre ulaşılabilirlik, enformasyon ve bilgilendirme ofisleri ve otopark olanaklarıdır.

Şehir turizmine dair Page’nin (1995) sınıflandırması kapsamında Eskişehir’in mevcut ekonomik ve sosyo-kültürel konumu, kentsel altyapı ve üstyapı olanakları ve turizm faaliyetleri göz önüne alındığında *tarihi*,

endüstriyel ve kültürel sanat şehri olma özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Sazova Parkı gibi parklar *turistik eğlence şehri* olma özelliği göstermektedir. Judd ve Fainstein' in (1999) sınıflandırmasına göre ise Eskişehir, turizm şehirleri, turistik tarihi şehirler ve dönüştürülmüş şehirler şeklinde tanımlanan üç sınıflandırmaya da girmektedir. Page'nin (1995) ve Judd ve Fainstein' in (1999) sınıflandırmaları, şehirlerin şehir turizmi potansiyelinin değerlendirilmesinde tam olarak yeterli olmasa da şehirlerin mevcut durumunun ortaya konmasına katkı sağlamaktadır.

Alanyazın doğrultusunda çekicilikler, şehirlerin turizm açısından geliştirilmesinde önemli olduğu için Eskişehir'in çekicilikleri çalışmada beş başlık altında tanımlanmıştır (Tablo 1). Bunlar; tarihi ve kültürel unsurlar, sanatsal unsurlar, eğlence ve alışveriş, doğal güzellikler ve yöresel mutfak şeklindedir. Özellikle Eskişehir'in şehir merkezinde bulunan turizm çekiciliklerinin ortaya konması, şehir turizmi faaliyetlerinin daha iyi açıklanmasını sağlayacaktır.

Tablo 1. Eskişehir'in şehir turizmine yönelik çekicilikleri

Tarihi/Kültürel Unsurlar	Sanatsal Unsurlar	Eğlence/ Alışveriş
Kurşunlu Cami ve Külliyesi Atlıhan El Sanatları Çarşısı TÜLOMSAŞ Müzesi (Devrim Arabası) Alâeddin Camii Reşadiye Cami Mevlevihane Kurtuluş Müzesi Osmanlı Evi (Yeşil Efendi Konağı) Cumhuriyet Tarihi Müzesi Arasta Çarşısı Eti Arkeoloji Müzesi Havacılık Müzesi Osman Yaşar Tanaçan Fotoğraf Müzesi Demiryolları Müzesi Eskişehir Ticaret Odası Müzesi Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Zooloji Müzesi Eğitim Karikatürleri Müzesi Beylerbeyi Konağı Kültür Merkezi Fabrikalar Bölgesi	Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi Çağdaş Cam Sanatları Müzesi Lületaş Müzesi Ahşap Eserler Müzesi Odunpazarı Modern Müze	Barlar Sokağı Espark Alışveriş Merkezi Doktorlar Caddesi Haller Gençlik Merkezi Hamamyolu
Doğal Güzellikler/Parklar	Yöresel Mutfak	
Sazova Bilim Kültür Sanat Parkı Kentpark Şelalepark Kanlıkavak Parkı Adalar Porsuk Çayı (Şehr-i Aşk Adası) Odunpazarı Botanik Parkı Anadolu Üniversitesi Japon Bahçesi ETİ Sualtı Dünyası	Çibörek (Şibörek) Balaban Köfte Met Helvası Su Muhallebisi Toyga Çorbası	

Eskişehir'in şehir turizmi çekicilikleri, görüldüğü üzere genellikle tarihi ve kültürel unsurlardan oluşmaktadır. Bunun nedeni ise özellikle Cumhuriyet tarihi geçmişinin zengin olmasıdır. Eskişehir bulunduğu coğrafya, turizm kaynakları, turistlere sunduğu imkânları ve şehir turizm potansiyeli ile Eskişehir, özgün bir kimliğe sahiptir. Bu nedenle sahip olduğu çekicilikler ile hem kültürel hem de sanatsal bir kimliğe sahiptir. Page'nin sınıflandırmasına göre nasıl Floransa sanat, Roma kültür, Venedik kültür ve doğa şehriyse Eskişehir de *tarihi, kültürel, sanatsal ve turistik eğlence* şehri olma özelliğine sahiptir.

YÖNTEM

Söz konusu araştırmanın konusu, bilim-sanat ve kültür şehri olarak bilinen Eskişehir'in şehir turizmi potansiyelinin araştırılmak istenmesiyle ortaya çıkmıştır. İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan, öğrenci şehri olarak da bilinen Eskişehir, gösterdiği hızlı gelişim ve modern olanakları ile şehir turizminin önemli destinasyonları arasında yer almaktadır. Bu nedenle araştırma, konusu itibari ile keşifsel araştırma türü niteliğinde olup araştırmada nitel verilerden yararlanılmıştır. Veriler iki şekilde elde edilmiştir. İlk olarak, ikincil kaynak olarak nitelendirilen Eskişehir'in 2019 yılına ait günübirlik ve konaklamalı tur programlarından yararlanılmış olup 30 tur programı konaklama durumu, ulaşım türü, çıkış noktası ve en çok tekrarlanan ziyaret merkezleri açısından nitel veri analizine tabii tutulmuştur. Verilerin kodlanmasında lisanslı kodlama programından yararlanılmıştır. Ardından Haziran 2019 tarihinde en çok tekrarlanan ziyaret merkezlerinin üç farklı tur kapsamında ziyaret edilmesi ile hazırlanan tahmini günlük tur sürelerine göre tur programları incelenmiştir.

Araştırmanın amacı, şehir turizmine yönelik Eskişehir'de gerçekleşen tur programlarının incelenmesi ve tur programlarının zaman-konum faktörüne göre uygunluklarının araştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda ortaya çıkan araştırma soruları aşağıdaki gibidir.

AS₁: Şehir turizmi açısından Eskişehir'in tur programlarında hangi çekicilikleri (doğal, kültürel, tarihi) öne çıkarmaktadır?

AS₂: Eskişehir'de gerçekleşen mevcut tur programlarında, zaman-konum (konuma göre ayrılan zaman) faktörü göz önünde bulundurulmakta mıdır?

BULGULAR

Araştırmanın bulguları, A ve C Grubu seyahat acentaları tarafından Türkiye'nin çeşitli yerlerinden başlamak üzere Eskişehir'e düzenlenen günübirlik ve konaklamalı 30 paket tur programının değerlendirilmesiyle elde edilmiştir.

Değerlendirme sürecinde içerik kodlama yöntemi ile Eskişehir'in tur programlarında yer alan turizm çekicilikleri belirlenmiş olup, tekrarlanma oranları verilmiştir. Ardından 5-8 Haziran 2019 tarihlerinde tur programlarının deneyimlenmesi ile tur programlarının gerçekleşmesinde önemli olan çekiciliklere ayrılan ortalama süreler tespit edilmiştir.

Frekans değerlerine göre Eskişehir'e düzenlenen turlar çoğunlukla otobüslü (%76,7), günübirlik (%73,3) turlardır. Bu turlar genellikle İstanbul (%50) ve Ankara (%23,3) çıkışlı olmakla birlikte, çeşitli şehirlerden de düzenlenmektedir.

Tablo 2. Tur Programlarına İlişkin Sayısal Bilgiler

Paket tur	f	%
Günübirlik	22	73,3
Konaklamalı (1 gece)	8	26,7
Toplam	30	100
Ulaşım aracı		
Otobüs	23	76,7
Tren	7	23,3
Toplam	30	100
Çıkış noktası		
Ankara	7	23,3
Bolu	1	3,3
Bursa	1	3,3

Çanakkale	1	3,3
Düzce	1	3,3
İstanbul	15	50,0
Konya	1	3,3
İzmir	3	10,0
Toplam	30	100

Araştırma sorularından Eskişehir'in en çok öne çıkan çekiciliklerini belirlemek amacıyla yapılan içerik analizinin sonucunda Tablo 3'te verilen ziyaret merkezleri ve tekrarlanma oranları ortaya çıkmıştır. Analiz sonucunda tekrarlanma oranı en yüksek olan ve tur programlarının hepsinde yer alan ziyaret merkezleri; Odunpazarı Tarihi Evleri, Kurşunlu Camii ve Külliyesi, Atlıhan El Sanatları Çarşısı, Lületaşı Müzesi, Çağdaş Cam Sanatları Müzesi, Porsuk Adalar, Sazova Bilim Kültür ve Sanat Parkı ve Balmumu Müzesi olmuştur. Bunların yanı sıra en çok ziyaret edilen diğer yerlerin Kentpark, TÛLOMSAŞ Müzesi ve Şelale Park olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bilgilere göre Eskişehir özellikle tarih, kültür, bilim ve sanat yönünden ön plana çıkmakta ve gerçekleşen turlar kapsamında çoğunlukla bu noktalar ziyaret edilmektedir.

Tablo 3: Eskişehir'in tur programlarında en çok tekrarlanan ziyaret merkezleri

Tur Güzergah Noktaları	n (30)		
	Günü- birlik (f)	Konak- lamalı (f)	Toplam (f)
Havacılık Müzesi	0	1	1
Kentpark	12	8	20
Odunpazarı Tarihi Evleri	22	8	30
Kurşunlu Cami ve Külliyesi	22	8	30
Atlıhan El Sanatları Çarşısı	22	8	30
Kurtuluş Müzesi	3	-2	5
Lületaşı Müzesi	22	8	30
Çağdaş Cam Sanatları Müzesi	22	8	30
Kent Tarihi Müzesi	1	0	1
Eğitim Karikatürleri Müzesi	0	1	1
Porsuk Adalar (Tekne ve serbest zaman, Doktorlar Caddesi)	22	8	30
Haller Gençlik Merkezi	5	4	9
TÛLOMSAŞ Müzesi (Devrim Arabası)	14	5	19
Sazova Bilim Kültür Sanat Parkı	22	8	30
Şelalepark	6	7	13
Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi	22	8	30
Eti Arkeoloji Müzesi	0	1	1

Tablo 3'te verilen analiz sonucuna göre en çok ziyaret edilen noktaların tekrarlanma oranı yüksek iken, en az ziyaret edilen yerler "1" değeri almıştır. Havacılık Müzesi, Kent Tarihi Müzesi, Eğitim Karikatürleri Müzesi ve Eti Arkeoloji Müzesi en az tekrarlanma oranına sahip olmakla birlikte tur programlarında çok tercih edilmemektedir. Hâlbuki bu dört çekicilik Eskişehir'in tarihini yansıtan önemli yerlerdir.

Tablo 4'te tur programlarında en çok yer verilen ziyaret merkezlerine (Tablo 3) ayrılan ortalama süreler verilmiştir. Bu süreler, tahmini olmakla birlikte fiilen üç farklı tur programına aktif olarak katılarak test edilmiştir. Deneyim sonucunda, ziyaret merkezleri arasındaki mesafenin ve yaş, cinsiyet gibi grubun niteliklerinin ziyaret noktalarına ayrılan süreleri önemli derecede etkilediği görülmüştür. Bu nedenle süreler,

grubun özelliklerine göre bir ya da iki saat arasında değişiklik göstermektedir. Ancak ortalama hızda hareket eden bir grubun uyması beklenen ve ziyaret merkezlerinde geçirilmesi planlanan süreler aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. Eskişehir’in tur programlarında en çok öne çıkan çekiciliklerine ayrılan ortalama süreler

Ziyaret Noktaları	Ortalama Süre
Havacılık Müzesi	30 dk.
Kentpark	30 dk.
Odunpazarı (Beyler Sokağı, Osmanlı Evi, Kurşunlu Cami ve Külliyesi, Arasta Çarşısı, Atlıhan El Sanatları Çarşısı, Kurtuluş Müzesi, Lületaşı Müzesi, Çağdaş Cam Sanatları Müzesi, Kent Tarihi Müzesi, Eğitim Karikatürleri Müzesi, Mevlevihane, Alâeddin Cami vd.)	Ort. 120 dk. (Min. 90 dk.- Mak.150 dk.)
Porsuk Adalar (Tekne ve serbest zaman, Doktorlar Caddesi)	60 dk. (Tekne 30 dk. Serbest Zaman 30 dk.)
Haller Gençlik Merkezi	30 dk.
TÜLOMSAŞ Müzesi (Devrim Arabası)	20 dk.
Sazova Bilim Kültür Sanat Parkı	Ort. 100 dk. (Min. 90 dk. Mak.120 dk.)
Şelalepark	30 dk.
Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi	30 dk.
Öğle Yemeği molası	60 dk.
Ortalama Toplam Süre*	8 saat 30 dk.

Tur programlarının planlanmasında en önemli unsurlardan biri, turun toplam süresidir. Turist rehberi, turun başlangıcından (destinasyona varış) bitimine kadar olan süreyi etkin bir şekilde planlamalı ve sıra dışı olaylara karşı hazır olmalıdır. Bu nedenle turun öncesinde Tablo 4’de verilen ziyaret merkezlerine ortalama olarak ayrılan süreleri belirlemeli ve turun toplam süresini psikolojik olarak ayarlamalıdır, çünkü tur bitimini hesap ederek turistlerin otellerine ya da evlerine dönmeleri için uygun saatleri tahmini olarak belirlemesi tur akışının planlı ilerlemesine yardımcı olacaktır.

Araştırmanın ikinci sorusunun temel unsuru olan zaman-konum faktörü Tablo 4’te verilen ortalama sürelerle göre belirlenmiştir. Bu sürelerde ziyaret merkezleri arasındaki geçiş süreleri, ziyaret sürelerine eklenmiştir. Tablo 3’de verilen çekiciliklere ayrılan ziyaret sürelerine göre Eskişehir’in bir gün içinde ziyaret edilmesi ortalama 8 saat 30 dakika almaktadır. Bu doğrultuda ziyaret sürelerine göre incelenen tur programlarının tahmini günlük süreleri, Tablo 5’te verildiği gibi ortaya çıkmıştır. Çıkış noktası, varış saati, öğle yemeği ve dönüş saati gibi faktörlerin göz önünde bulundurularak incelenen programlarda gününbirlik tur süresi 7,5-9,5 saat; konaklamalı tur süresi ise günlük 4,5-8 saat arasında değiştiği görülmektedir. Bu sürelerle göre tur programları %93,3lük uygunluk göstermektedir.

Tablo 5. Zaman-konuma göre belirlenen tur programlarının tahmini günlük süreleri

Tur Programları	Süre (s)		Çıkış Noktası	Ulaşım aracı	Tur Programları	Süre (Saat)	Çıkış Noktası	Ulaşım aracı
	I	II						
TPK1	7	8	İstanbul	O	TPG8	9	Düzce	O
TPK2	5	8	İstanbul	O	TPG9	6,5	Ankara	O

TPK3	4,5	7	İstanbul	O	TPG10	9,5	İstanbul	O
TPK4	5,5	6,5	İstanbul	O	TPG11	8	Konya	O
TPK5	6,5	6,5	İstanbul	O	TPG12	8,5	İzmir	O
TPK6	5	6	İzmir	O	TPG13	8	İstanbul	O
TPK7	5,5	6,5	İzmir	O	TPG14	8,5	Ankara	O
TPK8	6	5	İstanbul	O	TPG15	9,5	Bursa	O
TPG1	8		İstanbul	O	TPG16	8,5	Çanakkale	O
TPG2	8		Ankara	O	TPG17	7,5	İstanbul	T
TPG3	7,5		İstanbul	O	TPG18	8,5	Ankara	T
TPG4	8,5		İstanbul	O	TPG19	7,5	Ankara	T
TPG5	7,5		İstanbul	O	TPG20	7,5	Ankara	T
TPG6	8,5		İstanbul	O	TPG21	8,5	Ankara	T
TPG7	7,5		Bolu	O	TPG22	7,5	İstanbul	T
TPG: Gününbirlik Tur Programı TPK: Konaklamalı Tur Programı O: Otobüs T: Tren *Tüm programlara 60 dk. öğle yemeği süresi dâhil edilmiştir.								

Belirlenen 8 saat 30 dakikalık süre, Eskişehir’de verimli bir tur geçirmek için yeterli bir süreken, turistler açısından yeni bir yer görmek, sürekli hareket halinde olmak çok yorucu olabilmektedir. Bu nedenle bu sürenin fazlası tur programları için çok risklidir. Grubun enerji potansiyeli ve özelliklerinin farklı olması turun süresini 1-2 saat değişikliği ihtimaline sahiptir. Dolayısıyla gününbirlik tur süresinin maksimum 7-8 saat olması turun verimliliği açısından önemlidir. Buna göre 8,5 saatlik süre risk sınırı olarak kabul edildiğinde, tabloda verilen TPG4, TPG5, TPG10, TPG12, TPG14, TPG15, TPG16, TPG18 ve TPG21 programları bu sınırdan yer almaktadır.

Konaklamalı turlar daha uzak yerlerden başladığı için bu turların sürelerine daha çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunun nedeni ise grubun motivasyonu için belirleyici olan birinci günün gecesinde başlayan (İstanbul ve İzmir çıkışlı) otobüs yolculuğunun getirdiği yorgunluk ve hava değişimi gibi faktörlerdir. Bu nedenle konaklamalı turlar, birinci günlerde turistlere rahatlık tanırken ikinci günlerde hareket sınırlandırması gerektirmektedir. Örneğin; Eskişehir’in birçok ziyaret merkezi birbirine yakın olmasına rağmen noktalar arası git-gel yapılması turistler için hareket sınırlandırılması yapıldığını göstermektedir. Hareket sınırlandırması, tur esnasında fotoğraf, alışveriş gibi aktiviteler için turistlere tanınan serbest zamanın ortadan kalkması ile ortaya çıkmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen programlarda ziyaret merkezlerine ayrılan süreler uygun ancak ziyaret merkezlerinin sıralamasına önem verilmemiştir. Bu durum turistlerin bireysel zaman geçirmesine olanak veren serbest zamanlarına kısıtlama getirildiği ihtimalini ortaya koymuştur.

SONUÇ

Araştırma sonucuna göre, Eskişehir'in tur programlarının hepsinde Odunpazarı Tarihi Evleri, Kurşunlu Camii ve Külliyesi, Atlıhan El Sanatları Çarşısı, Lületaş Müzesi, Çağdaş Cam Sanatları Müzesi, Porsuk Adalar, Sazova Bilim Kültür ve Sanat Parkı ve Balmumu Müzesi ön plana çıkmaktadır. Şehir turizmi kimliği açısından *tarihi, kültürel, sanatsal ve turistik eğlence* şehri olma özelliği göstermektedir.

Şehir turizminin merkezi yerlerde gerçekleşmesi düşünüldüğünde Eskişehir'in ziyaret alanlarının merkez ve çevresinde konumlandığı dikkat çekmektedir. Özellikle tarihi/kültürel, sanatsal unsurlarının ve eğlence imkânlarının bir arada bulunması Eskişehir'i şehir turizmi açısından ön plana çıkarmaktadır. Tur programlarının içerikleri ile ulaşım aracı, konaklama durumu ve destinasyonun varış yerine uzaklığı gibi bileşenler operasyonel anlamda programların gerçekleşmesinde önemlidir. Bu unsurların, programların fiyatlandırılmasındaki temel belirleyiciler olması yüksek muhtemeldir.

İçerik analizi sonucuna göre Eskişehir'e genellikle günübirlik turlar düzenlenmekte ve ulaşım aracı olarak otobüs tercih edilmektedir. Bu turların çoğunluğu, İstanbul ve Ankara çıkışlı olmakla birlikte bu şehirleri İzmir, Bolu, Bursa gibi şehirler izlemektedir. Tur programlarındaki ziyaret merkezlerinin tekrarlanma oranlarına göre, Eskişehir'de tahmini günlük tur süresi 8 saat 30 dakikadır. İncelenen tur programlarının çoğunluğu günlük verilen bu tur süresine uygunluk göstermektedir. Elde edilen verilere göre Eskişehir'e turlar genellikle yakın çevrelerden günübirlik olarak düzenlenmektedir. Bu durum, Eskişehir'e düzenlenen konaklamalı turların oranlarının düşük olduğunu ve Eskişehir'de kalış süresinin uzatılması üzerine çalışmaların yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Eskişehir'in turizm çekiciliklerine göre tur programları incelendiğinde Alâeddin Camii, Reşadiye Cami, Osmanlı Evi, Cumhuriyet Tarihi Müzesi, Eskişehir Ticaret Odası Müzesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Zooloji Müzesi, Beylerbeyi Konağı Kültür Merkezi, Fabrikalar Bölgesi, Odunpazarı Modern Müzesi, Espark Alışveriş Merkezi, Kanlıkavak Park ve Anadolu Üniversitesi Japon Bahçesi çekim unsurlarının tur programlarında yer almadığı görülmektedir. Havacılık Müzesi, Kent Tarihi Müzesi, Eğitim Karikatürleri Müzesi ve Eti Arkeoloji Müzesi ise tur programlarında en az tercih edilen ziyaret merkezleri olarak dikkat çekmektedir.

Zaman açısından tur programlarının incelenmesinde özellikle günübirlik turların uzun ve yorucu özellikte oldukları görülmektedir. Günübirlik olarak Eskişehir'e sabah gelip akşam geri dönen turlar düşünüldüğünde, bu durumun oldukça psikolojik yorgunluğa sebep olduğu söylenebilir. Bu açıdan hem Eskişehir'in şehir merkezinde ve çevresinde sahip olduğu tüm çekiciliklerin tur programlarında bulunabilmesi hem de turistlerin yorgunluk hissi duymadan seyahat edebilmesi yönünden Eskişehir turizmi için konaklamalı turların daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Eskişehir'in günübirlik tur programlarının incelenmesi sonucunda, tur programlarının hazırlık aşamasında içeriklerine, ziyaret merkezlerinin konumuna, varış mesafesine ve süresine dair bilgilere çok önem verilmediği tespit edilmiştir. Programların farklı acentelere ait olduğu göz önüne alındığında program içeriklerinin farklı olduğu düşünülmektedir. Ancak incelenen programlarda bu durum aksine seyrederek içerik yönünden birbirine çok benzerlik göstermektedir. Bu sonuç, acentelerin programlarını hazırlarken aynı kaynaklardan yararlandıklarını ortaya koymaktadır. Diğer yandan tur programlarının hazırlanmasında göz ardı edilen bir etken, noktalar (ziyaret merkezleri) arasındaki mesafenin göz önünde bulundurulmamasıdır. Turun lideri olarak profesyonel turist rehberlerinin aksi bir durum olmadığı takdirde, tur programını değiştirmek gibi bir yetkisinin olmadığı düşünüldüğünde bu durum tur esnasında bir problem haline gelebilmektedir. Dolayısıyla hem grubun tatmin düzeyi hem de turun verimli geçebilmesi için ziyaret noktaları arasındaki zaman ve konumlandırma oldukça önemlidir. Bu nedenle acenteler, tur programlarını zaman-konum faktörüne uygun olarak hazırlamalı (Ek-1) ya da turist rehberlerine güvenerek onların yönetimine sunmalıdır.

Şehir turizmi açısından Eskişehir'in tur programlarını inceleyen bu çalışmada Eskişehir'in mevcut tur programları incelenmiş ve tur programlarında dikkat çeken konulara yer verilmiştir. Araştırma sonucunda Eskişehir'e düzenlenen tur programlarının içeriklerinde ve güzergâhlarında bir takım eksiklerin olduğu tespit edilmiş ve öneri niteliğinde dört günübirlik, iki konaklamalı olmak üzere altı tur güzergâhı oluşturulmuştur. Öneri niteliğinde hazırlanan bu güzergâhların ilerleyen çalışmalarda sanat, kültür, eğlence gibi farklı temalarda

günübirlik tur programlarının ve turistlerin Eskişehir’de bir günden fazla kalmasını sağlayacak konaklamalı tur programlarının hazırlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

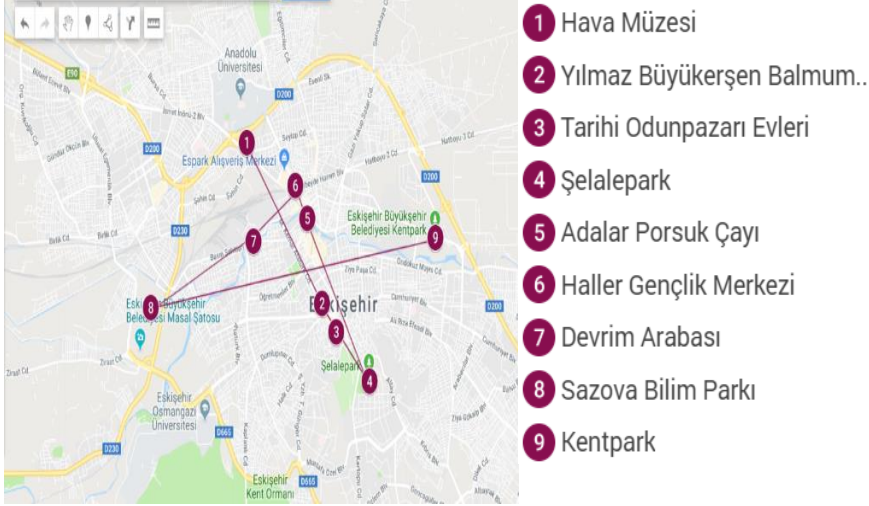
KAYNAKÇA

- Bock, K. (2015). The Changing Nature of City Tourism and Its Possible Implications for The Future of Cities. *European Journal of Futures Research*. <https://doi.org/10.1007/s40309-015-0078-5>
- Giritlioğlu, İ. ve Avcıkurt, C. (2010). Şehirlerin Turistik Bir Ürün Olarak Pazarlanması, Örnek Şehirler ve Türkiye’deki Şehirler Üzerine Öneriler (Derlemeden Oluşmuş Bir Uygulama). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 74–89.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/adyusbd/issue/1399/16542>.
- Judd, D. R. ve Fainstein, S. S. (1999). *The Tourist City*. New Haven, Conn: Yale University.
- Jurdana, D. S. ve Sušilović, Z. (2006). Planning City Tourism Management: Principles and Issues. *Tourism and Hospitality Management*.
- Koçak, N. ve Tandoğan, G.K. (2008). Kent Turizmi Kapsamında Fuar ve Sergilerin İzmir Turizmine Olası Etkileri: EXPO Örneği. *SOİD Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, Yıl:5, Sayı:2, ss:6-15.
- Law, C. M. (1996). *Tourism in Major Cities*. London: International Thomson Business Press.
- Page, S. J. (1995). *Urban Tourism*. London: Routledge.
- Pearce, D. G. (2001). An Integrative Framework for Urban Tourism Research. *Annals of Tourism Research*, 28(4), 926-946.
- Uca, S. (2019). *Şehir Turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2019). Şehir Kavramının Tanımı. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi:10.09.2019.
- Yıldırım, C. ve Teberler, M. (2006). *Şehirlerde Düzenlenen Uluslararası etkinliklerin Şehirlerin Pazarlanmasındaki Önemi*, II. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi, 25-28 Mayıs, ss:857-870, Çanakkale.

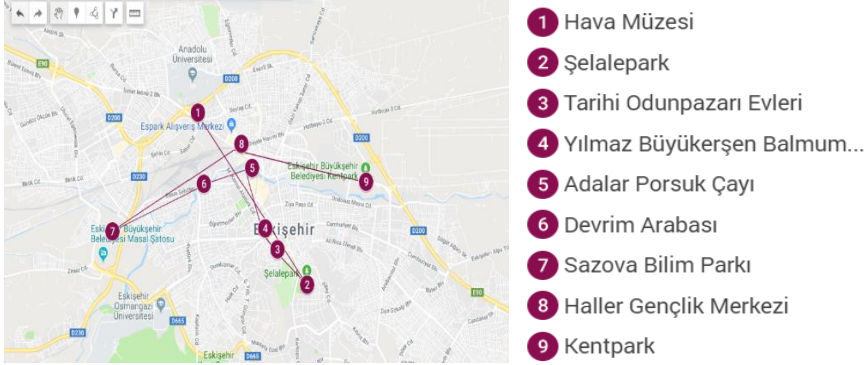
EK-1: Zaman-Konum Faktörüne Göre Öneri Niteliğinde Hazırlanan Tur Programları

Tur programlarında en çok tekrarlanan ziyaretçi merkezlerine göre öneri niteliğinde hazırlanan *günübirlik tur güzergâhları*, Resim 1-4¹ arasındaki haritalar üzerinde gösterilmektedir. Programların hazırlanmasında, ziyaret merkezlerinin incelenen tur programlarındaki tekrarlanma oranları ve birbirine olan mesafeleri temel alınmıştır. Buna yönelik hazırlanan günübirlik programlarının toplam tur süreleri, 7,5 ile 8,5 saat arasında değişmektedir.

Resim 1. Günübirlik Eskişehir Tur Güzergâhı Öneri-I (8,5 saat, 16 km)

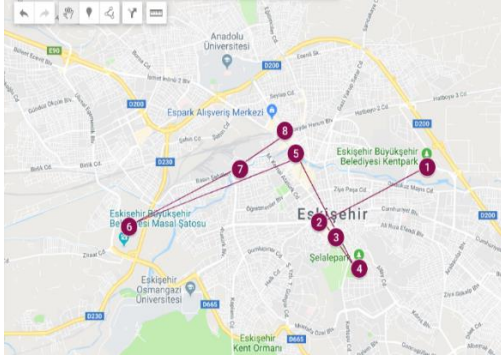

Resim 2. Günübirlik Eskişehir Tur Güzergâhı Öneri-II (8,5 saat, 17 km)

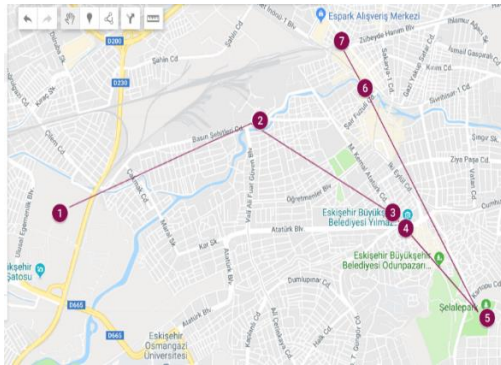
Resim 3. Günübirlik Eskişehir Tur Güzergâhı Öneri-III (8 saat, 13 km)

¹Kurşunlu Camii ve Külliyesi, Atlıhan El Sanatları Çarşısı, Kurtuluş Müzesi, Çağdaş Cam Sanatları Müzesi ve Kent Tarihi Müzesinin ziyareti Tarihi Odunpazarı Evlerinin ziyareti ile birlikte gerçekleştirilmektedir.

- 1 Kentpark
- 2 Yılmaz Büyükerşen Balmum...
- 3 Tarihi Odunpazarı Evleri
- 4 Şelalepark
- 5 Adalar Porsuk Çayı
- 6 Sazova Bilim Parkı
- 7 Devrim Arabası
- 8 Haller Gençlik parkı

Resim 4. Günübirlik Eskişehir Tur Güzergâhı Öneri-IV (7,5 saat, 8 km)

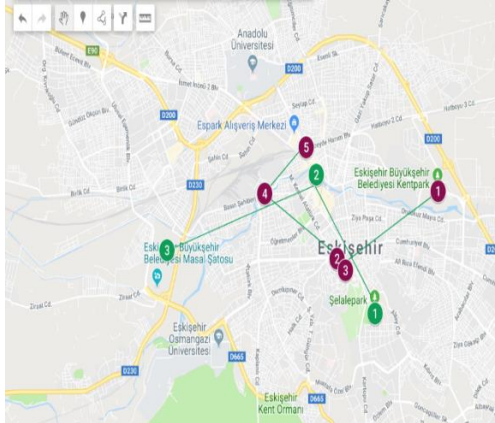

- 1 Sazova Bilim Parkı
- 2 Devrim Arabası
- 3 Yılmaz Büyükerşen Balmum...
- 4 Tarihi Odunpazarı Evleri
- 5 Şelalepark
- 6 Adalar Porsuk Çayı
- 7 Haller Gençlik Merkezi

İncelenen *konaklamalı tur programlarına* göre hazırlanan öneri niteliğindeki tur güzergâhları, Resim 5 ve 6'da verilmektedir. Bu güzergâhların hazırlanmasında iki önemli unsura dikkat edilmelidir. Birincisi, ilk günün çok yorucu olmaması, ikincisi ise ikinci günün başlama saatinden dönüş saatine kadar planlamanın iyi yapılmasıdır.

Resim 5. Konaklamalı Eskişehir Tur Güzergâhı Öneri-I

(I.Gün:6 saat, 5 km, II. Gün: 6 saat, 7 km)

- 1 Kentpark
- 2 Yılmaz Büyükerşen Balmum...
- 3 Tarihi Odunpazarı Evleri
- 4 Devrim Arabası
- 5 Haller Gençlik parkı

2. Gün
- Sayı sırası
- 1 Şelalepark
 - 2 Adalar Porsuk Çayı
 - 3 Sazova Bilim Parkı

Resim 6. Konaklamalı Eskişehir Tur Güzergahı Öneri-II
(I.Gün: 6,5 saat, 8,5 km, II.Gün:5,5 saat, 5,5 km)

Örneğin; ilk günün yoğun bir gün olması durumunda uzun bir yolculuğun ardından turistlerin, psikolojik olarak tükenme ihtimali yüksektir. Bu yüzden yorgunluk hissinin ikinci gün de devam etmesiyle turistlerin seyahatlerinden pek haz alamamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle konaklamalı turların planlanmasında, destinasyona olan seyahatin süresi çok önemlidir. Fakat birinci ya da ikinci günün yoğunluğu turun başlangıç noktasına göre değişmektedir.

Hazırlanan tur programların sürelerine göre konaklamalı turların günlük süreleri 5,5 ile 6,5 saat aralığında değişiklik göstermektedir. Bu süreler, turların etkinliği ve turistlerin psikolojik iyi olma durumları için önem arz etmektedir.

Çalışmaya dâhil edilen 28 tur programının günlük süresi (öğle yemeği dâhil) 4,5 ile 8,5 saat arasında, diğer 2 programın ise 9 saat ve üzerindedir. Eskişehir turu genelinde programların yoğun içerikte olması turların 9 saat ve üzeri zaman almasına yol açmaktadır. Böylece turların çok yoğun ve yorucu geçmesine ve hareket kısıtlılığına sebep olmaktadır. Haritalarda verildiği gibi zaman-konum faktörüne dikkat edildiği takdirde, Eskişehir turları için *günübirlik olarak 8 ve 8,5 saat; konaklamalı olarak 6 ile 8 saat* aralığı yeterli görülmektedir.